

OSMANLI'DA SİYASAL DÜŞÜNCE

TASAVVUF

Tasavvuf

Tasavvuf, Allah'a akıl yolu ile değil, vecd içinde, kalp yolu ile ulaşma çabasına anlamına gelir. Tasavvuf yolunu benimseyenlere **sûfî**, **ehl-i tasavvuf** veya **mutasavvıf** adı verilmiştir. **sûfîler**, şeriat ile şeriatın anlamını oluşturan hakikat arasındaki uyumsuzluğu kalbi yolla (tarikât ile) aşmaya çalışan Müslümanlardır. Tarikat, onlar için, irfan yoludur ve ilahi aşka «marifet» ile ulaşılır.

Sufiliğin doğu ve gelişmesinde, İranlı zahitler önemli bir rol oynamıştır.

Sadelik ve azla yetinerek, dünya malından elini eteğini çekerek (zühd) yaşamayı, genellikle «bir hırka bir lokma» sözü özetler. Nitekim, yün («Süf») beyaz hırka içerisinde çilekeş bir Müslüman, sufiliğin sembolü halini aldı.

Tasavvuf, İslam devletlerinde, devlet dini haline gelen öğretilerle inişli çıkışlı ilişkiler yaşamıştır. Kimi zaman kovuşturulmuş kimi zaman ise “ilmi tasavvuf” olarak sisteme dahil edilmiştir.

(Timur, 2019, s.66 vd.)

TASAVVUF

Tasavvuf konusunda ayrışma, Mi'raç mucizesinin yorumlanmasında su üstüne çıkmıştır. Fıkıhçı ve Kelamcılara göre her yerde hazır ve nazır olan Allah, herkesi görür, duyar; ama kulları O'nu görmez idi. O «gayb» idi ve asla gizemlerini açığa vurmaz, kullarıyla iletişime geçmez idi. Buna karşılık, bazı tasavvuf erbapları, «aşk» yolu ile Allah ile buluştuklarını (Ene'l Hak) söylüyorlardı. Tasavvuf tarihinin en etkileyici ismi olarak bilinen **Hallac-ı Mansur**, bu anlayışı nedeniyle ağır cezalara çarptırılmıştı (Timur, 2019).

Hallac-ı Mansur, Ene'l Hak (Ben Hakk'ım) diyor ve mesajı yoksul halk kitleleri etkiliyordu. Yüzyıllar sonra, Ene'l Hak diyen **Nesimi**, Halep'te derisi yüzülerek öldürüldüğünde, Nesimi'nin metanet ve sabrı, Nesimi'ye yapılan işkenceler karşısında Nesimi'nin «yüzülen derisini sırtlayarak yürüdüğü» söylentileri ile simgeleştirilmiştir. Nesimi'nin halk arasındaki karşılığı Azeri bir yazar Vahabzade'nin şiirinde şöyle dile getirilir:

*“Nesimi'ni öldüren hagigatden, doğrudan
Min min defe güzeldir onu yaşadan yalan”*

Nesimi'nin dili ve etkisi, yüzyıllar geçse de hala halk kültürünün içinde, çok canlıdır. «sizin inandığınız tanrı benim ayağımın altındadır» dediği ve ayağının altında bir miktar para olduğu rivayet edilir ve bu öykü, kuşaktan kuşağa, dilden dile aktarılmıştır. (Çamuroğlu, 1992, s. 45 vd.)

Osmanlı'da Abdallar ve devlet karşıtı düşünce: Otman Baba

- Dervişler, hanedanı halk gözünde meşrulaştıran en etkin araçlardı:
- Otman Baba, Fatih Döneminde yaşamış abdallardan biridir. 1483 yılında dervişlerden Küçük Abdal tarafından kaleme alınmış bir menkıbe aracılığıyla hikayesi günümüze kadar ulaşmıştır. Eser, abdalizmin temel inançlarını ve Rum abdalları tarihini aydınlatan temel kaynak olarak kabul edilmektedir (İnalçık, 2019, s. 87).
- «Abdal, Allah dışında herşeyden vazgeçmiş kişidir» (Otman Baba'nın tanımından).
- Otman Baba Menkibesinde, Otman Baba'nın müridleri Abdalanı Rum olarak adlandırır. Abdalanı Rum, Türkmen/Yörükler arasında Orta-Asya şamanları gibi, din ve toplum hayatını yöneten kutsal kişiler olarak yorumlanır (İnalçık, 2019, s.91)

Otman Baba Türbesi,
Bulgaristan

Soldaki görsel:
17. yy. bir derviş

Otman Baba

- Halil İncılık, abdalların Osmanlı'nın kuruluş döneminde, yöneticiler tarafından kutsal kişiler olarak onurlandırıldıklarını ancak 15. yüzyıldan sonra abdalların dışlandığını belirtir; Dışlanmış abdallar, siyasi otoritenin karşısında konumlanmışlardı (İncılık, 2019).
- Otman Baba Menkibesi'nde, Bektaşi ve Vefai dervişleri, siyasal olarak itaatkar, devletten vakıf alan, zaviye kuran dervişler olarak tanımlanırken, **abdallar** devlete karşı bir konumda yer alır.
- Fatih Dönemi, devlet bürokratik merkeziyetçi bir yapıya kavuşmuştur ve artık bu yapıda abdallara yer olmadığı görülmektedir. Nitekim Otman Baba Menkibesi'nde de bu durum vurgulanır.
- Fatih'in benzersiz başarıları ile İslam tarihindeki en güçlü padişah olarak, hem bir imparatorluk kuruyor hem de fetih planları çerçevesinde uyruklarına ağır sorumluluklar yüklüyordu. Otman Baba, böyle bir dönemde, gerçeği, adil olanı söylemeyi kendine görev bilmıştır. Aktivist bir abdal olarak, Uç gazileri ve Yörükleri temsil eden Otman Baba, kutsal bir kişi olarak kabul ediliyordu.
- Otman Baba'nın abdallarının çoğu, Doğu Balkan dağları veya Dobruca Yörüklerindeki çobanlardır (İncılık, 2019, s. 94)

TASAVVUF

- İstanbul'un fethinden sonra, Osmanlı İmparatorluğu döneminde tasavvufun yeni bir biçimi yükselmeye başlar: Bir şeyhe bağlılık temelinde kurulmuş tarikatlar çoğalır. Şeyh kişisel olarak bir tarikat bağı içindedir. Kendine bağlı olanlarla birlikte, cemaatini örgütler, öğretim yapar, yaşam ve zikir kuralları koyar, ermişlere saygı ve sevginin sürmesini sağlar.
- Halvetiye, diğerlerine göre daha bireyci ve çileci bir halk tarikatı.
- Mevleviye, Selçukluların koruması altında, büyük bir yayılma ve merkezi bir örgütlenme gösterdi. Seçkin kültür yaratılmasında önemli bir rol oynadı.
- Kurtuluş Savaşından sonra Türkiye'de, S. Anderson'a göre İstanbul'da, resmen bilinen 17 tarikat, 250 kadar tekke ve çok sayıda toplantı merkezi vardı. Vincent Monteil Türkiye'de 600 kadar tekke olduğundan söz eder; bu tekkeler 32 farklı tarikata bağlıydı.

Tasavvufun Etkisi: Türk düşünce tarihi de Yunus Emre ve Ahmet Yesevi'den Nurettin Topçu, Necip Fazıl'a, Hallac-ı Mansur, Gazali ve Muhiddin Arabi övgüleriyle doludur. (Timur, 2019: 72)

- Ülkemizde, İslami tasavvuf anlayışının en dikkat çekici örneklerinden biri, «İsyan Ahlakı»nın temeline yerleştiren Nurettin Topçu'dur.
- Hallac-ı Mansur hakkında şunları yazar: Hallac'ın mistikliğinin gayesi, Allah'ın iradesine boyun eğmek için bedenin bencil ve hoyrat isteklerine karşı tam bir ilgisizlik göstermektedir. Bu, insanda başlangıçtan beri mevcut olan benliğin arzularından tamamiyle vazgeçmek, bizi bizden habersiz yaratan bir başkasına, bizi muhakkak surette bizzat kendisini isteyecek şekilde yönlendirene yeniden dönmemiz gayesiyle vazgeçmektir. Bu şekilde insan beşeriyatını aşarak tabiat-üstü bir varlığı isterken aslında kendi kendisini istemiştir. İnsan böylece Allah'la özdeşleşmektedir. (N. Topçu'dan aktaran Timur, 2019: 73).

(٧) (٨) (٩) (١٠) (١١) (١٢)
چورباچي اوده باشي كتوباشي اوده چاوسه صالح چوقاداري زيركھلي
TCHORBADJI ODA-BACHI KETHUDA BEY ORTATCHAOUCHE SALMATCHOUKADARE ZIRKHLI
(CAPITAINE DES JANISSAIRES) (ADJOINT DU TCHORBADJI) (LIEUTENANT DU CHEF) (SOUS OFFICIER) (COMMISSAIRE DE POLICE) (CUIRASSIER)
CHARGÉ DE L'EXECUTION

20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
09
08
07
06
05
04
03
02
01
00

26
25
24
23
22
21
20
19
18
17
16
15
14
13
12
11
10
09
08
07
06
05
04
03
02
01
00

(۱۸)

نیما لوسپاهی

SIPAHİ TIMARIOTE

(۱۹)

لمعجی

LEGAMDJI

(MINEUR)

(۲۰)

جه جلد نخواستی

DJEBEDJILERS KETHUDASSI

(SECOND CHEF DES ARMURIERS)

(۲۱)

طوبچی باشی

TOPDJI BACHI

(COMMANDANT DE L'ARTILLERIE)

(۲۲)

فمبره جی

KOUMBARADJI

(BOMBARDIER)